

egészséges folytonosságának. Nem esküszik vakon a multra, nem ijedezik az újtól; ami amabban lényeg, azt biztosítani, őrizni, ami ebben termékenyítő erő, azt beolvasztani tudja. A tudatosság teljes önállóságot biztosít a közönségnek s. megóvja attól a szégyentől, hogy az irodalom körül zsi bongó üzleti érdekeknek és burkolt célzatoknak pusztá játékszerévé alacsonyodjék. A történelmi ízlésre támaszkodó tudatos közönség bátran ítél, vagy kárhóztat s nem puhatolja ki előbb mások véleményét. Ítéletét maga a történelem irányítja, melyet ízlési tudat formájában lelki hajlammá edzett magába.

*

Elég. Az iránytű biztosan mutat. Legyen e folyóirat mintegy kijelölt irodalmi szerve egy újabb, egységes magyar közízlés létesülésének. Szívlelje meg Kemény Zsigmond intelmét, hogy „csak célszerűen újítva lehet a régít leghűbben védeni”: ápolja az öröklöttet, a történelmileg magyart s vele tápláltassa a beléje oltott, vagy oltandó újat.

Szervezzen közönséget, öntudatos tényezőjét az irodalmi életnek, mely ismeri ízlése történelmi talapzatát s azon állva tiltja, fogadja el a korszerűt. Közönséget, melynek *vannak* ízlésbeli követelményei s mely irányítva kíván részt venni az irodalmi életben. Közönséget: nyílt szeműt, bátrát, megbízható: egyetlen lehetséges fenntartóját a magyar műveltség folytonosságának.

*

Egyebekben pedig:

Szabad tekintet, szabad szív, szabad Szó; kézbe kéz és szembe szem:

minálunk — Bánk bán szerint — „így szokta a szerelmes“. Szokta több is: a férfi szokta így. Így fogadja, így várja a bírálat is iérfias nyitúsággal a magyar író s vár különösen egyet, egy ma még ismeretlent, de mindnyájunk javára biztonnyal eljövendőt, e megnyíló rovat küszöbén.

Horváth János.

NAGYSZALONTA NÉPDALKINCSE. Legközelebb két kiadvány kerül ki a sajtó alól, melyek Nagyszalonta népdalkincseről igyekeznek képet adni. A Kisfaludy-Társaság népköltési gyűjteményében közbeocsátja hű kiadásban Arany János hangjegyes kéziratát, melyet 1874-ben írt össze gyermekkori emlékeiből, Bartalus kérésére, aki ezt nagyrészt fel is dolgozta hétköznapi gyűjteményében. Egy másik kötete a mai Szalonta népköltészetét mutatja be. Ennek szövegeit a Folklore-Fellows ottani gyűjtő-szövetsége, dallamait alulírott gyűjtötte össze.

Egyik gyűjtemény sem tarthat számot teljességre. 1830 táján is többet dalolhattak Szalontán az Arany összeírta 150 dallamnál. Ha pedig mindent fel akartunk és tudunk volna jegyezni, ami ott 1916 táján élt, 450 helyett ezerszám írhattuk volna össze, igaz, hogy nagyobrszert országszerte ismert dallamok változatait.

Mert ahhoz a daláradathoz fogható, amely a XIX. században Magyarországot elöntötte, csak a XV—XVI. század francia és német népies dalművészetében találunk. A két korszak zeneélete sok hasonlóságot mutat. Uralkodó műfaj a szöveges dal. Dalok százai, ezrei kelnek szárnyra, mindenki ismeri, éneklí őket. Velők az egyén nem úgy áll szemben, mint ma az irodalommal; magáénak tekinti, életébe olvasztja, a maga érzése kifejezésére használja naponta. Ezért a szerző személye senkit sem érdekel, nevét többnyire nem is tudják, ha tudták is, nem tartják számon, elfelejtik. A dal eleven éneken él; nem olvasással, hanem élőszóval terjed, szájról-szájra. Ugyan rengeteg a nyomtatott gyűjtemény a XVI. században és számtalan a nyomtatásban megjelent dal nálunk. Amazok akkori kiváló mesterek többszölamú művészí feldolgozásai, emezek ugyan kevésbbé művészí, de hangszerre való átírások: mind a kettő csak a zeneértőkre számíthatott, a nagy tömeg egyiket sem vásárolta. Nem volt rá szükség: minden épkézláb ember egy élő dalgyűjtemény. Aki nem bízik emlékezetében, leírja magának a szöveget. A dallamot úgyis tudja. Lám, Arany János, bár kótáiserő volt, tán sohasem írta volna le az emlékezetében amúgy is élő melódiákat, ha erre Bartalus meg nem kéri. Inkább a hangszerhez értők írogatnak le kótát. Vidéki zongoráinkon sok kézíratos régi kótáskönyv akad, többnyire nyomtatásban megjelent dalátíratok másolatai. A kóta drága volt, az idő olesó: könyebb volt a kölcsönkért kótát lemásolni, mint megvenni.

A szerzők minden törekvése — ha volt — hogy ők éljenek műveikben, hiábavalónak bizonyult. A dalok, elszakadva szerzőiktől, élték a maguk külön életét. (Jellemző következménye ennek a század vége felé egyre szaporodó sok nótaper.)

Arany kéziratában odajegyzi a szerzők nevét, ahol tudja. Egyik dallamnál nem említ szerzőt, pedig azt Simonffy éppen az ő versére szerezte.

Sok, a XIX. században keletkezett magyar

dalnak szerzőjét valószínűleg sohasem fogjuk ismerni. Még kevésbé remélhetjük ezt a szorosabb értelemben vett népdalokról, amelyek eredetét zenei sajátágaik tanúsága szerint sokkal régebbre kell tennünk. Dalkincsünknek ez az ősrétege a XIX. század nagy dalforgalmába csak kis részben került bele. Egnéhányat az első népszínművek vetettek felszínre. De csakhamar elnyomta őket a fellendült új termelés és a századközép sallangos ízlését nem elégitette ki ódon egyszerűségük. Így viszaszorultak oda, ahonnan kiemelni próbálták őket, s ahol szerencsére a század végéig, néhol máig, életben maradtak: a régiesebb civilizációtól kevésbé érintett falusi parasztság közé.

Ezt a legrégebbi dalréteget akár a tudós, akár a művész szemével tekintjük, sokkalta értéke-sebbnek kell tartanunk a XIX. századbeli, névszerint ismert, vagy nem ismert szerzők termelésénél. Tudós szempontból: mert bennök kell látnunk a régi magyarság dallamvilágát; egyes darabjai százados régiség jeleit viselik. A magyar lélek egy régebbi állapotába világítanak bele. Művész szempontból: mert ha nem oly tarkák és tagozottak is, mint az újabkori dalok, monumentálisabbak, stílusban tisztábbak és a nyugati zene hatásaitól érintetlenebbek. A maguk nemében abszolút tökéletesek, míg az újabbakban sok a dilettantizmus. Végül egészségesebb a lelki alapjuk is: egy régi, hatalmasabb, egységes magyar életet visszahangoznak. A XIX. századi nóták hangjai mellett nem egy darab ősi föld szaladt ki a daloló lába alól, s később mindinkább túlyomó bennük valami energiátlan bánatos szentimentalizmus, vagy a minden mindegy hangulata.

Arany kéziratában aligha lesz az 1850-es éveknel újabb keletű dal. De a régi rétegből is kevés van benne. Viszont az 1916 körüli gyűjtő munka alig talált életben egnéhány darabját Arany gyűjteményének.

Mi lehet ennek a magyarázata?

Egyik az, hogy az a 150 dal, amelyet Arany emlékezetében megőrzött, aligha mind szalontai. Sok lehet közte, amit nem otthon, hanem diákkorában vagy később hallott. Azonkívül nem mind magyar lejtésű. Ő maga is különválaszt „Társas dalok” címen 38, daltörténeti szempontból rendkívül érdekes darabot, abból a fajtából, melynek a „tamburás öregúr” szerint „szövege cikornyás, dallama német.” A 103 „népdal és rokon” közt van magyar ízü műdal elég, egyik másakra írt megjegyzéseit — „ez sem népies, hanem diákos”; „népdal mesterkelt szöveggel”; „színpadi töredék lehet” — még akárhánymáshoz is oda lehet tenni.

Másik az, hogy Arany nem folklorista szempontból szerkesztette gyűjteményét, hanem összeírta, amit ifjúkori környezetében hallott. Az a környezet pedig ízlésben, műveltségben már föltette állott annak a néprétegnek, mely a balladák és egyivású társaik őrzője és naiv élvezője.

Alig van finomabb fokmérője valaki, vagy egy közösség állásának a civilizáció létráján, mint a dalismerete. Arany kézírata, illetve a

balladák hiánya benne azt bizonyítja, hogy az ő gyermekkori környezete már nem találta kedvét a „Királyfi”, vagy a „Bátori Kalára” ősnáiv daltípusaiban, melyek az ottani egyszerű nép közt máig élnek. A „szalontai hajdu” nemesi öntudata nem talált utat az alsóbb népréteg elzárt szellemi életéhez. Nem lehetett sok érintkezése a pásztorok szinte kasztszerűen elkülönült osztályával sem; a ma is élő őseredeti pásztoradalokból alig találunk nála. A „Kádár István históriája” ott már 1830 körül koldusénekké degradálódott, míg Erdélyben öreg székely gazdák énekeltek még a század végén. A szalontai szegény nép közt ma is divatozó halottsiratás szokását Arany nem említi, bár dallama — csekély változással — ott van nála, Fazekas „Hortobágyi dal”-a felett.

Általában a kézirat a földművelő sorban élő köznemesség dalkészletének jellemző kivonata; mintegy középtűt áll az újabb műdaliradalom és a régi népköltészet közt. Öreg falusi nemesek már 1900 körül is, ha csak a „Sági bíróné”-t kérte tőlük az ember, azt felelték: „olyanon nem kaptunk”, — ha ismerték is. Ékeesebb nóta kellett nekik. De sokfelé tudták a Kölcsey „Szép Lenka”-ját $\frac{9}{10}$ -os német dallamra.

Az 1830 óta lefelvett két emberöltő nem múlt el nyomtalanul e dalkészlet fölött. Megbővült újabb népies műdalokkal, és kiesett belőle egy csoport régi dal „csuda hangmenettel”, melyet a gyermek Arany még hallhatott. Kiestek a Rákóczi dalok és a velök egy törzsből valók.

Az alsóbb, magára utalt népréteg dalkészlete lassabban változik, mint a civilizáltabb rétege. Amint anyagi szükségleteiben a legújabb időkhöz elvult a gyáripar nélkül úgy művészi igényei kielégítésére is tellett az ősi hagyományból. Alig vett át valamit felülről.

Igy érthetjük meg, miért oly kevés a találkozópont a két gyűjtemény között és hogy miért mutatkozik a szalontai dalkincs régiesebbnek az újabb — folklorista elvek szerint készült — gyűjteményből, mint az Arany-kéziratból.

Kodály Zoltán.

RIEDL FRIGYES HAGYATÉKABÓL. Mint végrendeletnek szavai úgy hatnak ránk ezek a töredékes lapok, amelyeket kegyeletes kezek Riedl hátrahagyott írásából kiadtak. Nincs itt megfogalmazásról szó, kidolgozásról szó, csak a vázlat vázlata fekszik előttünk s mégis ünneplésnek, bölcsnek és egésznek érezzük. Ünneplésnek, mert, aki bennük hozzánk szól, talán éppen e könyvben kifejezett tépelődések súlya alatt túlkorán eltávozott körünkbeli; bölcsnek, mert nemzedékünk legszeretettebb tanára s egyik legszeleesebb látókörü írója hagyta ránk s egésznek, mert az egész ember elevenedik meg olvastukra előttünk, közvetlenebbül, mint megirt s egy témával foglalkozó műveiből. Ragyogó foszlány az egész emberből, aki elméje fényét, szíve hevét megfigyeléseiben, észrevételeiben bőkezű magvetőként szórta maga körül, hogy másokban, ki tudja hol, ki tudja mikor, ki-